

Za dr. Václavem Poštolkou... (13. 9. 1948–17. 4. 2009)

Odešel RNDr. Václav Poštolka, Ph.D.

S hlubokým zármutkem oznamujeme geografické obci, že dne 17. dubna 2009 nečekaně zesnul dlouholetý spolupracovník katedry geografie, fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické, Technické univerzity v Liberci, RNDr. Václav Poštolka, Ph.D. Čest jeho památce.

Chomutovského rodáka zavála láska k jeho oblíbené aplikované geografii do Liberce, kde působil dlouhá léta ve Stavoprojektu, v němž získal ostruhy k cestě do redakce Geografie–Sborníku České geografické společnosti a následně pak na ústeckou univerzitu, aby definitivně zakotvil na Technické univerzitě v Liberci. Byl to on, kdo odvážně založil katedru geografie na Fakultě pedagogické, nyní přírodovědně-humanitní a pedagogické. Absolvent Karlovy univerzity jí dělal svou celoživotní prací čest a není divu, že byl členem prestižního Národního komitétu geografického, vrcholné instituce české geografie.

Těžce prožíval osud krajiny pod Krušnými horami postižené těžbou hnědého uhlí, likvidací sídel, narušení přirozených přírodních procesů, a tak nepřekvapí, že uvítal šanci po Listopadu 89 studovat otázky životního prostředí ve Velké Británii. Nebyl pro něj problém psát v angličtině, a jeho referáty na konferencích v tomto jazyce byly ceněny jak pro obsah, tak i pro jazyk. Těžko lze spočítat řadu článků, ale především studií z aplikované geografie pro praxi, která byla jeho nejsilnější stránkou. Byl svým způsobem průkopníkem v aplikované geografii a je i nyní málo českých geografů, kteří dosáhli v této disciplíně jeho úrovně. Liberecké úřady i firmy již stěží podají svědectví o desítkách studií, analýz, návrhů atd. pro územní plánování a regionální rozvoj.

Měl obrovský cit pro terén a patřil k vynikajícím znalcům nejen Liberce a jeho okolí, ale i Krušných hor a jím redigovaný soubor textů o Ralsku patří ke klenotům české geografické literatury. Studenti, které učil, měli velké štěstí na znalce krajiny i regionů a málo se ví, že začínal jako geomorfolog diplomovou prací o reliéfu širšího okolí rodného Chomutova. Aniž ztratil přehled ve fyzické geografii, neohroženě, a v české geografii nikoliv bez rizika, vstoupil do humánní geografie, v níž působil již ve Stavoprojektu – věnoval se otázkám demografickým, sídelním atd. Přesto jeho aplikovanou geografii bylo hlavně územní plánování, s nímž si úspěšně troufnul i do projektu Evropského sociálního fondu.

Byl neohroženým zastáncem používání především kvantitativních metod v geografii a znalcem Haggettovy geografické syntézy, kterou obhajoval a hlavně používal ve své praxi aplikované geografie. Jeho náklonnost k využívání statistických dat byla pověstná, nikoliv však samoúčelná, ale funkční. Stejně tak vřelý vztah ke kartografii a GIS mu umožnil proniknout hlouběji do interpretací statistických dat a jejich prezentace. Vrcholem jeho organizačnické činnosti byla konference Geodny, Liberec, srpen 2008, která ukázala sílu libe-

recké geografie na českém geografickém poli. Sborník, který nyní vychází je jeho, žel, posmrtným dílem, na němž se zasloužil měrou vrchovatou. Dokázal obsáhnout geografii v její současné šíři i hloubce jak ve vzdělávání, tak i ve výzkumu.

Žil však nejen pro katedru, geografii, ale i pro rodinu, která jej bude citelně postrádat jako milujícího manžela i otce. Víkendy na rodinné chalupě byly pro něj posilou pro celý pracovní týden, pověstná byla jeho pečlivost, s níž se věnoval rodině i práci. Nikdy však nebyl poslušným za každou cenu, uměl se ozvat a jeho kritičnost k nešvarům byla příznačná. Stejně tak ve vědě podporoval nové přístupy, témata a přinášel výsledky, jež vždy převyšovaly průměr disciplíny. Měl velmi solidní mezinárodní ohlas, především v Německu a Polsku, není pak divu, že vedl výuku i na Univerzitě Nisa. I zahraničí jej obdivovalo jako vynikajícího geografa-praktika v územním plánování, jež bylo jeho nejsilnější parketou. Nevyhýbal se však regionální geografii – vedl výuku regionální geografie České republiky, troufl si však úspěšně i na politickou geografii a na své další oblíbené téma – Euroregion Nisa. Stále více se v jeho práci projevovalo propojení aplikované geografie s terénní geografii, do něhož citlivě vtahoval své studenty.

Dr. V. Poštolku není možné úspěšně nahradit, byť se říká, že jsme všichni nahraditelní. V jeho případě to neplatí, byl originál, osobnost, na níž nelze zapomenout...

Alois Hynek

K životnímu jubileu doc. Stanislavy Šprincové

Jubilantka se narodila 24. srpna 1924 v Olomouci, absolvovala zdejší Slovanské gymnázium a vysokoškolskému studiu práv se věnovala v Brně. Poté prošla náročným interním aspirantským (postgraduálním) studiem ekonomické geografie u prof. Blažka v Praze. Zde obhájila kandidátskou disertaci na téma Hospodářská geografie severní Moravy a severozápadního Slezska. Od roku 1959 přednášela na katedře geografie PrF Univerzity Palackého v Olomouci, kde získala vědeckopedagogickou hodnost docentky ekonomické geografie. Společně s manželem se krátce po skončení války věnovala opětovnému zřízení olomoucké univerzity.

Na univerzitní půdě se věnovala doc. JUDr. Stanislava Šprincová, CSc. obecné socioekonomické geografii a svými přednáškami a cvičeními přispívala ke vzdělávání studentů učitelských i neučitelských kombinací geografie. Vedla velké množství diplomových prací a díky své fundovanosti byla často zvána jako oponentka při obhajobách kandidátských prací v celém tehdejší Československu.

Její vědeckovýzkumná činnost se věnovala nově se rozvíjejícímu oboru geografie cestovního ruchu a rekreace, který byl v rámci tehdejšího východního bloku poměrně opomíjenou disciplínou. Patřila mezi jeho průkopníky v poválečném Československu. Bibliografie doc. Šprincové čítá na 130 položek, mezi jinými např. i první učebnici geografie cestovního ruchu a rekreace u nás.

Znalost několika světových jazyků a velké osobní úsilí vycestovat do zahraničí jí umožnilo referovat o výsledcích vlastního i československého oborového bádání na mezinárodních geografických kongresech v Londýně, Montrealu, Moskvě, Tokiu, Paříži a v Budapešti. Iniciovala také vznik pracovní skupiny a později komise pro geografii cestovního ruchu při Mezinárodní geografické unii.

V roce 1989 odchází do penze, ale přesto se stále aktivně věnuje spolupráci s pracovištěm a bohaté spolkové činnosti. Za její celoživotní dílo se jí dostalo celé řady poct, patří k nim stříbrná medaile UP za dlouholetou a mnohostrannou činnost na akademické půdě, pamětní medaile u příležitosti oslav 50. výročí jak PŘF, tak katedry geografie a několik čestných uznání za aktivní účast při úsilí studentů o obnovu olomouckého vysokého učení.

Pavel Ptáček

K životnímu jubileu RNDr. Zdeňka Hoffmanna, CSc.

Dne 7. srpna 2009 se dožil osmdesáti let Z. Hoffmann, jehož vědecko-výzkumná činnost je spojena především s Československou akademií věd. Mladší geografické obci, která zná Z. Hoffmanna daleko méně než starší generace, ho velmi stručně představím. Byl vedoucím vědeckým pracovníkem ČSAV a za ředitele prof. Demka vykonával v Geografickém ústavu ČSAV funkci vedoucího detašovaného pracoviště v Praze. Později, když ústav řídil prof. Gardavský, Z. Hoffmann vykonával funkci zástupce ředitele ústavu. V osmdesátých letech minulého století vykonával funkci tajemníka vědeckého kolegia geologie a geografie ČSAV. U příležitosti jeho šedesáti let ho vedení akademie věd vyznamenalo stříbrnou medailí ČSAV za zásluhy o rozvoj geologických a geografických věd. Velmi známá je jeho činnost v naší společnosti (čestný člen ČGS), kde byl mnoho let i členem hlavního výboru. Několik funkčních období zodpovídal za hospodaření ČGS.

Z. Hoffmann se narodil v jihočeské Soběslavi. Tam absolvoval základní školu i polovinu gymnázia. Gymnaziální studia dokončil v Táboře v roce 1948. Vysokoškolské studium absolvoval v letech 1948–1952 na Karlově univerzitě (obory geografie a historie). Na počátku října 1952 nastoupil na místo asistenta na katedru ekonomické geografie Vysoké školy ekonomické. V roce 1954 byl přijat na interní vědeckou aspiranturu v oboru ekonomická geografie, kterou dokončil v Ekonomickém ústavu ČSAV, v pořadí jeho druhém pracovišti. Oddělení ekonomické geografie na Ekonomickém ústavu bylo poté vyčleněno a „pražští akademičtí ekonomičtí geografové“ realizovali badatelskou činnost pod hlavičkou Kabinetu pro hospodářskou geografii ČSAV, který se stal od 1. ledna 1963 součástí nově vzniklého Geografického ústavu ČSAV v Brně. Na detašovaném pracovišti v Praze působil ve funkci vedoucího tohoto pracoviště až do konce roku 1978 a poté se přemístil do Brna. V Geografickém ústavu v Brně pracoval v oddělení ekonomické a sociální geografie až do konce roku 1992.

Jubilant se ve své vědecko-výzkumné činnosti nejvíce orientoval na problematiku geografie zemědělství. Asi největšího domácího i zahraničního ohlasu zaznamenaly výsledky spojené s řešením výzkumného úkolu „Regionalizace

území České socialistické republiky“ v první polovině sedmdesátých let. Byl vedoucím kolektivem, který zpracoval regionalizaci zemědělské výroby na území celé republiky (spoluautoři Götz, Hanzlíková, Kruglová a Juránek). V pozdějších letech se orientoval na řešení problematiky vztahu zemědělství a venkovského osídlení. Využíval i metod opírajících se o dálkový průzkum Země. Byl autorem či spoluautorem řady mapových listů, které byly součástí atlasových děl vycházejících z produkce Geografického ústavu ČSAV.

Velmi významnou součástí jeho práce v ústavu byla vědecká výchova. V roce 1972 byl jmenován školitelem vědeckých aspirantů v oborech ekonomická a také regionální geografie a členem komisí pro obhajoby disertačních prací v obou těchto oborech. Po získání atestačního stupně „vedoucí vědecký pracovník“ se stal alternujícím předsedou obou komisí. Po pracovním přesídlení do Brna byl jmenován vedoucím úseku vědecké výchovy a předsedou atestační komise vědeckých aspirantů v Geografickém ústavu ČSAV. V rámci vědeckého kolegia geologie a geografie ČSAV působil jako člen komise pro vědeckou výchovu a také jako tajemník komise pro prognózy geografických věd. Tajemníkem vědeckého kolegia geologie a geografie byl jmenován v roce 1982 a působil v této funkci až do roku 1990.

Z. Hoffmann má i po odchodu do starobního důchodu velký zájem o „dění v geografickém světě“, neztratil kontakt se svými bývalými spolupracovníky a účastní se řady konferencí. Stačí vzpomenout poslední sjezd České geografické společnosti v Českých Budějovicích v roce 2006 nebo letošní konferenci uspořádanou k 50. výročí založení katedry geografie na Univerzitě Palackého. Věříme, že tento zájem u něho přetrvá co nejdéle, a proto mu celá Česká geografická společnost přeje hlavně mnoho zdraví do dalších let života.

Václav Toušek

Docent Petr Šindler má 65

Východočeský rodák Petr Šindler žije od roku 1968 v Ostravě a většina z nás ho už dávno považuje za Ostraváka, i když se narodil před 65 lety ve Dvoře Králové nad Labem, kde strávil své dětství a absolvoval i střední školu. Na vysokou školu měl cestu poněkud ztíženou, protože komunistickému režimu se nelíbil nedělnický původ jeho rodičů. A tak si ho Petr musel vytvořit sám a to ročním zaměstnáním v textilní továrně Juta. Po zdolání překážky, kterou už dnešní generace neznají, zamířil za vysokoškolským vzděláním do Prahy na Univerzitu Karlovu. Zde původně začal studovat učitelskou kombinaci geografie–biologie, ale už po roce se mu otevřela možnost věnovat se plně svému hlavnímu zájmu – geografii. Radost z promoce v roce 1968 byla zkalena nechvalně známou vojenskou okupací naší země vojsky Sovětského svazu a jeho věrných satelitů, na druhou stranu chaos té doby mu umožnil prodloužit si poslední prázdniny až do 15. září, kdy nastoupil do nově založeného Výzkumného ústavu rozvoje oblastí a měst (VÚROM) v moravskoslezské metropoli Ostrava. Zde se po sňatku trvale usadil a práce ve výzkumném ústavu mu umožnila specializovat se na sídelní struktury, urbanizační procesy a regionální roz-

voj – disciplíny, jimž se věnuje do dnešních dnů. Rigorózní zkoušku a titul RNDr. získal s prací „Ostravský městský region a koncepce osídlení“ ještě na domovské univerzitě v Praze, za další kvalifikací však zamířil do Bratislavy na Univerzitu Komenského, kde v té době působil nejmladší profesor v oboru humánní geografie v Československu Koloman Ivanička. Pod jeho vedením absolvoval externí vědeckou aspiranturu v oboru ekonomická geografie, kterou završil roku 1984 obhajobou disertační práce „Regiony ČSR jako prostorové teritoriální systémy“ a disertační zkouškou spojenou s tehdejšími titulem CSc., ekvivalentem Ph.D.

V té době už měl za sebou významnou profesní změnu. Brzy po příchodu do Ostravy navázal úzké kontakty s katedrou geografie na tehdejší Pedagogické fakultě vedenou Miroslavem Havrlantem, kde nejdříve začal učit externě a v roce 1981 se stal jejím interním členem. Kontakty s bývalým pracovištěm VÚROM však udržoval až do jeho zrušení r. 1991, protože vědecko-výzkumná zaměření ústavu a katedry se v mnoha směrech prolínala.

Jako pedagog zajišťoval celou řadu předmětů – zpočátku úvod do studia geografie, kvantitativní metody v geografii, metody geografického výzkumu, pokračoval i v regionální geografii světadílů a oceánů, avšak jeho hlavní specializací zůstala geografie sídel, urbanizační procesy a na dlouhou dobu i politická geografie. Jeho široký vědecký i pedagogický záběr byl roku 1990 po zásluze odměněn jmenováním docentem v oboru regionální geografie na Karlově univerzitě.

Politické změny a pád komunistického režimu Petr uvítal a využil k dalšímu profesnímu rozvoji. Stal se členem různých pracovních a oborových komisí, v nichž reprezentoval nejen ostravskou, ale i českou geografickou obec, stal se školitelem doktorandů, členem zkušebních i habilitačních komisí na různých univerzitách v Česku i na Slovensku, členem fakulturních vědeckých rad na těchto univerzitách, ale i v Ústavu geoniky Akademie věd ČR. S ohledem na to, že jeho habilitace proběhla ještě podle starých pravidel jmenováním, rozhodl se absolvovat nové habilitační řízení. Využil svého dlouholetého zaměření, které se promítalo i do ekonomické sféry regionálního rozvoje a habilitoval se roku 2000 na Ekonomické fakultě VŠB-TU v oboru ekonomie.

Aktivní činnost Petra Šindlera v akademické obci geografů i ekonomů se promítla i do jeho činnosti na nově zřízené Ostravské univerzitě. Zde se stal roku 1993 vedoucím katedry geografie, s níž prožil dvojí náročné stěhování do jiných budov a také rozdělení katedry na dvě nové. Dále potom vedl katedru sociální geografie a regionálního rozvoje, která pod jeho vedením zaznamenala výraznou proměnu, když dokázala vyprofilovat nové studijní obory neučitelského typu. Manažerské schopnosti z funkce vedoucího katedry se Petr rozhodl využít i na vyšší úrovni a v roce 2000 uspěl ve volbách na funkci děkana Přírodovědecké fakulty. Úspěšné řízení fakulty směrem k finanční soběstačnosti a propojenosti pedagogické a vědecko-výzkumné činnosti se promítla v důvěře akademické obce, která vedla k jeho opětovnému zvolení do děkanské funkce na druhé funkční období v letech 2003–2006. Po jeho skončení se vrátil na mateřskou katedru, kde působí dodnes. V poslední době ho bohužel zradily oba jeho kyčelní klouby, takže je už několik měsíců ve stavu nemocných a po první náročné operaci rehabilituje. Nicméně ho čeká ještě druhá operace a další dlouhodobá rehabilitace, což samozřejmě na náladě nepřidá. Petr se však do

budoucnosti dívá optimisticky a jeho známý humor ho našťěstí neopustil ani v této svízelné situaci, protože jeho životním krédem zůstává Werichovo známé rčení: „Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl, a je, tak má být to, co je, a nemá být to, co není, jak tomu v mnoha případech je.“ Nezbyvá, než popřát Petru Šindlerovi, aby skutečně zůstal tím, kdo je, aby překonal zdravotní obtíže, které ho potkaly a mohl se vrátit ke svým kolegům a za svými studenty.

Vladimír Baar

Prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc. jubiluje

Jitka Rychtaříková pochází z Posázaví, ale většinu svého života strávila v Praze. Narodila se 22. května 1949 ve Zruči nad Sázavou, kde prožila léta dětství. Střední školu absolvovala v Ledči nad Sázavou. V letech 1968–1973 studovala na Univerzitě Karlově v Praze mezifakultní kombinaci geografie-francouzština. Právě dobrá znalost francouzštiny ji posléze přivedla k demografii, pro niž byl tento jazyk v té době stále ještě jazykem číslo jedna. A k francouzské demografické škole se hlásila také většina poválečných českých demografů, především pak Zdeněk Pavlík, který demografii pro studenty geografie na Přírodovědecké fakultě přednášel.

Domácí odbornou kariéru začala prof. Rychtaříková v Ústavu výzkumu vývoje dítěte na Fakultě dětského lékařství Univerzity Karlovy v Praze v roce 1974; v témže roce získala titul RNDr. na Přírodovědecké fakultě v Praze. Od roku 1977 do roku 1980 byla interní aspirantkou v Ústavu pro péči o matku a dítě v Praze. Titul CSc. získala v roce 1982 za práci „Reprodukční ztráty v těhotenství a během prvního roku života“ na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, kam v roce 1980 nastoupila do Laboratoře pro výpočetní techniku. V letech 1982–1991 působila na katedře ekonomické a regionální geografie této fakulty a od roku 1990 na nově ustavené katedře demografie a geodemografie. Tuto katedru od roku 1999 vede. Z demografie se habilitovala v roce 1993 prací „Dlouhodobé trendy úmrtnosti v Československu“ a v roce 2005 byla jmenována profesorkou. Byla, případně stále je, hlavní řešitelkou či spoluřešitelkou devíti výzkumných projektů financovaných českými agenturami a jedenácti projektů mezinárodních. V současné době se podílí například na programu EHLEIS (European Health and Life Expectancy Information System), který je součástí 6. rámcového programu EU, je hlavním řešitelem projektu Aktivní stárnutí, rodina a mezigenerační solidarita podporovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Jitka Rychtaříková působila také v zahraničí, nejprve na Vysoké škole ekonomické (Wyższa Szkoła Ekonomiczna) v Poznani, dále několikrát v prestižním pařížském Státním ústavu pro demografická studia (INED), v Nizozemském in-

terdisciplinárním demografickém ústavu (NIDI) v Haagu, v letech 1996–1997 přednášela na University of South Carolina ve městě Columbia v USA. Často jezdí do Rostocku, kde sídlí Ústav pro demografický výzkum (Max Planck Institute for Demographic Research), a do Bruselu, neboť je členkou Skupiny pro analýzu sociální politiky (Group of Societal Policy Analysis – GSPA) Evropské komise a nezávislým expertem Expert group of Demographic Issues Evropské komise. Účastnila se řady mezinárodních i národních konferencí, zpravovala v roli vedoucího či zpravodaje příslušné sekce či panelu.

Prof. Rychtaříková je spoluautorkou či spolueditorkou deseti významných knižních publikací, z nichž *Základy demografie* jsou vyhledávanou vysokoškolskou učebnicí již více než dvacet let; v roce 1987 dostali jejich autoři (kromě Jitky Rychtaříkové také Zdeněk Pavlík a Alena Šubrtová) Cenu rektora Univerzity Karlovy za nejlepší učebnici roku 1986. S Jaroslavem Krausem editovala *Atlas sčítání 2001*. Vědeckých statí již publikovala na 150, a to nejen v domácích časopisech, ale mimo jiné i v *Population*, *European Journal of Population*, *Population and Environment*, *Zeitschrift des Institutes für den Donaauraum und Mitteleuropa*, *American Journal of Public Health*, *Espace, Populations & Sociétés*, *Demografie*.

Jubilantka je dlouhodobou členkou a od roku 1999 předsedkyní České demografické společnosti, dále je členkou České geografické společnosti, Mezinárodní unie pro vědecký výzkum populace (IUSSP), Evropské asociace pro populační studia (EAPS), Mezinárodní asociace francouzsky hovořících demografů (AIDLF). V roce 2005 dostala od předsedy vlády Francouzské republiky titul rytíře Řádu akademických palem za přínos ke spolupráci mezi Francií a Českou republikou na poli demografie, je přidruženým členem Belgické královské akademie věd. Od roku 2003 je členem redakční rady časopisu *Demografie*.

Jitka Rychtaříková si získala respekt jak pro své schopnosti modelování demografických procesů, tak pro své hluboké znalosti procesů demografické reprodukce a populačního vývoje současných populací, především pak Česka. Tak ji také znají i diváci České televize či posluchači Českého rozhlasu.

Prof. Rychtaříková je vynikající pedagožka – za tři desítky let své pedagogické dráhy přednášela nejen studentům demografie, ale také geografie, sociologie, žurnalistiky. Její žáci dnes působí v nejrůznějších institucích doma i v cizině a potvrzují tak kvality české demografické školy, k jejímuž renomé jubilantka přispívá nezanedbatelnou měrou. I z toho důvodu se mohla stát členkou mezinárodního konzorcia *International Max Planck Research School for Demography*.

Jubilantka dosáhla všech svých funkcí i úspěchů díky své neobyčejné pílí, díky své houževnatosti a cílevědomosti, nevšední energii a odvahou. Její odborná ani pedagogická práce zdaleka není ještě uzavřena, a tak jí do dalších let přejeme dobré zdraví a další úspěchy v odborné práci a vnímavé studenty.

Ludmila Fialová

**K šedesátým narozeninám prof. PaedDr. Jaroslava Vencálka, CSc.
(nar. 6. 6. 1949)**

Jubilant profesor PaedDr. Jaroslav Vencálek, CSc. se v plné síle, obdivuhodným pracovním elánu a jemu příznačnému životnímu optimismu dožil 6. června 2009 šedesáti let. To je jistě důvod vzpomenout alespoň některé jeho významné životní milníky, jeho tvůrčí pedagogickou činnost a početné publikační a výzkumné aktivity.

Kolega Jaroslav Vencálek začal svou profesní dráhu rozvíjet po středoškolských studiích. Základní a poté střední vzdělání získal v Ostravě-Vítkovicích. Po ukončení střední všeobecně vzdělávací školy nastoupil v roce 1968 k vysokoškolskému studiu oboru zeměpis–matematika na Pedagogické fakultě v Ostravě. Po úspěšném ukončení studia a následné vojenské službě pracoval dva roky jako vedoucí Krajské stanice mladých turistů. V roce 1974 nastoupil na katedru geografie Pedagogické fakulty v Ostravě, kde zahájil svou vědecko-pedagogickou dráhu. Na této katedře, jež se transformovala počátkem 90. let v rámci nově vzniklé Ostravské univerzity a přešla organizačně k Přírodovědecké fakultě, pracuje dodnes.

V roce 1974 se stal aktivním členem České geografické společnosti a České demografické společnosti. V roce 1985 získal akademický titul doktora pedagogiky (PaedDr.) a v tomtéž roce se stal kandidátem geografických věd (CSc.) v oboru ekonomická geografie. Díky svým širokým vědecko-pedagogickým aktivitám se v roce 1991 stal docentem pro obor ekonomická geografie a v roce 2002 profesorem teorie politiky na Univerzitě Matěje Bela v Banské Bystrici.

Ve své odborné vědecko-pedagogické práci se věnoval geografii obyvatelstva a demografii. Od poloviny 80. let byl hlavním organizátorem, výkonným manažerem, odborným vedoucím a konzultantem desetiletého cyklu Severomoravských demografických kolokvií, která představovala setkání geografů, demografů a regionálních specialistů z Československa, Polska a Chorvatska. Zvláštní pozornost věnoval aktivitám v česko-polské přeshraniční spolupráci s vysokoškolskými pracovišti, zejména s univerzitami v Katowicích-Sosnowci, Opoli, Warszawě, Toruni a Krakově. V souvislosti s těmito aktivitami se stal také členem redakční rady časopisu *Biuletyn geograficzny*, vydávaném v Toruni, a edičních rad chorvatských časopisů *Acta geographica Croatica*, *Podravina* a dalších, vydávaných v Zagrebu. V rámci rozšiřování a prohlubování česko-slovenské přeshraniční spolupráce v posledních letech se stal iniciátorem ojedinělého návrhu projektu spolupráce univerzit, který by umožnil všem studentům, bez rozdílů jejich studijního zaměření, mít možnost seznámit se s různými aspekty *genia loci* našich krajin.

Od počátku 90. let se věnuje sociálněgeografické problematice, přičemž ve své rozsáhlé pedagogické a publikační praxi vychází z postmoderních paradigmat synergicky se utvářejících společenských vztahů současnosti.

Od roku 1991 byl garantem prvního studijního neučitelského geografického oboru Prostorové struktury a hospodářský rozvoj regionu na Ostravské univerzitě, který později prošel transformací na obor Regionální rozvoj a správa a následně na obor Sociální geografie a regionální rozvoj. Stal se iniciátorem prvního mezioborového studia na Ostravské univerzitě, s možností využití studia ekonomických disciplín na Vysoké škole báňské – Technické univerzitě, kde

prosazoval komplexní studium sociálně-ekonomických vztahů ve společnosti. Dalším jeho ojedinělým projektem byly jím řízené týmy odborníků různých oborů při tvorbě učebnic geografí místních regionů pro základní a střední školy (Valašsko, Severní Morava a české Slezsko, Haná a Horní Pomoraví, Slovác-ko). Tímto projektem oslovil širokou pedagogickou veřejnost na Moravě a ve Slezsku. Jeho myšlenky, prezentované učebnicovou tvorbou, našly v 90. letech odezvu v Rámcových vzdělávacích programech při realizaci tzv. průřezových regionálních témat.

Jeho vize o budoucím vývoji geografie, nikoliv jako samostatné vědy, ale v kontextu lidského poznání, jej přivedly k myšlence nezbytnosti všeobecného posilování syntetických přístupů při vnímání reality a k filosofickým konsekvencím mezi realitou současné geografické praxe a její společenskou potřebou. Tyto myšlenky jej v posledních dvaceti letech přivedly k většímu semknutí s teorií rozvoje nových kvalit (synergetikou), což se projevuje v řadě jeho odborných prací, kde akcentuje názory, že změny v krajině je nutno realizovat ve vztahu k hlubokým znalostem vzájemného soužití člověka s krajinou v čase. Dochází k poznání, že východiskem ke studiu rozvojových trajektorií jakéhokoli prostoru je znalost genia loci, genia regionis a hierarchicky vyšších aspektů genia prostoru. Jeho odborné knižní publikace věnované geniu loci krajů i další početné publikace, toho času překládané do jazyků zemí, jichž se týkají, jsou předzvěstí nového, zcela ojedinělého projektu geografa, který svými vizemi dokázal předběhnout vývoj názorů na lidské poznání.

Prof. Jaroslav Vencálek popularizoval regionální geografii v posledních letech mediálně v Českém rozhlase v Ostravě. Seriálem 26 půlhodinových relací v Podvečerních čteních přiblížil široké veřejnosti geografické vidění reality a genia loci moravských a slezských mikroregionů. Další jeho eseje o geniu loci mikroregionů Česka se staly v roce 2008 součástí územně plánovací dokumentace vybraných spádových území úřadů s rozšířenou působností.

Svou dlouholetou činnost na vysokoškolském pracovišti orientoval k poznání kulturně-historických tradic regionů a zkušeností, jež mohou ovlivňovat lokální a regionální rozvoj a komunikaci v různorodé, multikulturně se utvářející společnosti ve středoevropském prostoru. Svě široké znalosti a bohaté zkušenosti prezentoval jak na svém pracovišti, tak na početných mezinárodních vědeckých konferencích doma i v zahraničí. Předává je studentům geografických oborů rovněž ve výuce, na každoročních komplexních geografických exkurzích po moravských a slovenských regionech aj.

Svými odbornými pracemi a názory překročil rámec klasické geografie, což pro něj znamenalo někdy střetávat se určitou mírou nepochopení či názorových rozdílů. Střety názorů však překonává s optimismem i humorem jemu vlastním. Jeho životním krédem je Baťovský příznačné: „Pokud se vám něco nelíbí, řekněte to mně, pokud se vám má činnost líbí, říkejte to jiným; často a hlasitě.“

Publikační činnost profesora Jaroslava Vencálka je mimořádně rozsáhlá. Ve své třicetileté profesní dráze geografa napsal více než 180 různých publikací, článků, příspěvků ad. K jeho nejvýznamnějším dílům patří monografické publikace a dílčí části monografií, jejichž je spoluautorem, dále tvorba učebnic, učebních textů, skript a podobných studijních textů. Kromě těchto knižních publikací je autorem desítek vědeckých článků, odborných studií, výzkumných

zpráv, esejí a dalších odborných příspěvků, otištěných v různých seriálových publikacích nebo konferenčních sbornících. Ty jsou zaměřeny na geografii obyvatelstva, demografii, na regionální aspekty dynamiky obyvatel, na změny v rozmístění a vývoji obyvatelstva, na změny struktury ekonomicky aktivních obyvatel apod. V posledních letech se pak ve svých článcích věnuje z různých pohledů vnímání pohraničních prostorů v integrující se Evropě, zejména pak česko-polskému a česko-slovenskému příhraničí, změnám, územní identitě a dalším společenským aspektům, jakož i širšímu vnímání genia loci krajín.

Do dalších let přejeme jubilantovi Jaroslavovi Vencálkovi pevné zdraví, mnoho pohody v osobním životě, chuti a elánu v jeho tvůrčí pedagogické činnosti i vědecké a publikační aktivitě.

Jan Havrlant

Václav Toušek oslavil šedesáté narozeniny

Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc. se 24. dubna 2009 dožil krásných šedesáti let. Ve své dlouhé profesní kariéře působil na několika pracovištích, ve kterých se postupně zabýval tematicky širokým spektrem odborných problémů. Jeho vědecké, pedagogické i společenské působení formuje a ovlivňuje životy několika generací moravských geografů.

Václav Toušek se narodil ve Zlíně v učitelské rodině. Vyrůstal a dospíval na Slovensku (Zlaté Moravce, Myjava), kde oba jeho rodiče pracovali. Po maturitě na gymnáziu v Myjavě zahájil v roce 1967 studium učitelství (aprobace matematika – zeměpis) na Přírodovědecké fakultě tehdejší Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Absolvoval v roce 1972 obhájením diplomové práce s názvem Sídlní geografie města Hodonína, ve které se zabýval svým tehdejším bydlištěm.

Už v průběhu studia pracoval Václav Toušek na Přírodovědecké fakultě UJEP v Brně jako asistent (na poloviční úvazek). Po ukončení základní vojenské služby v roce 1973 pak nastoupil na Geografický ústav ČSAV v Brně, kde byl v období 1980–1990 vedoucím oddělení ekonomické geografie. Na tomto pracovišti se soustředil na problematiku geografie obyvatelstva a sídel, jeho vědecká činnost byla spojena především s řešením úkolů státního plánu základního výzkumu. Např. v letech 1974 a 1975 se zabýval problematikou hospodářské struktury obcí v Čechách a na Moravě a jejími změnami v letech 1961–1970. Této otázce byla věnována i rigorózní práce na téma Funkční klasifikace obcí Jihomoravského kraje, kterou obhájil na PŘF UJEP v Brně v roce 1975. Od roku 1976 jako člen oddělení ekonomické geografie soustředil hlavní pozornost na řešení problematiky potenciálu krajiny, s orientací na její sociální a ekonomickou sféru. Počátkem roku 1981 se stal odpovědným řešitelem dílčího úkolu Socioekonomický potenciál ČSR. Mezi nejdůležitější výstupy úkolu lze zařadit studie Teorie a metodologie socioekonomického potenciálu ČSR (1982) a Sociálně-ekonomická diferenciac a územní typologie Jihomoravského kraje (1983). Dosažené výsledky shrnul v kandidátské disertační práci Geografické

hodnocení vybraných aspektů vývoje osídlení ČSR (na příkladě střediskových obcí). Práci obhájil na GÚ ČSAV v roce 1988 v oboru ekonomická geografie.

Ocenění si zaslouží i výrazný podíl jubilanta na tvorbě map pomocí, ve své době průkopnického, automatizovaného kartografického zařízení DIGIKART. Václav Toušek byl jedním z iniciátorů projektů Atlasu ČSR ze sčítání lidu 1980 (1983) a Atlasu obyvatelstva ČSSR (1987), na kterých se zároveň podílel jako odpovědný redaktor a autor nebo spoluautor celkem šesti mapových listů. Rovněž se podílel na tvorbě několika map Atlasu životního prostředí a zdraví obyvatelstva ČSFR (1992).

Na Geografickém ústavu ČSAV se kromě své vědecko-výzkumné činnosti věnoval i problematice zahraničních styků ústavu (v letech 1976–1978 referent zahraničních styků), jeho zásluhou byla posílena spolupráce s akademickými pracovišti zemí střední a východní Evropy.

V roce 1990 přechází Václav Toušek na Katedru geografie (nynější Geografický ústav) Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Na novém pracovišti se částečně změnila jeho odborná orientace: začíná se ve zvýšené míře věnovat problematice ekonomické transformace, geografii průmyslu, regionální politice a regionálnímu rozvoji, trhu práce a geografii příhraničních regionů. Z vědecké činnosti v tomto období je třeba uvést jeho spolupráci na výzkumném záměru Ekonomicko-správní fakulty MU, zároveň byl spoluřešitelem pěti projektů podporovaných Grantovou agenturou ČR a dvou projektů podporovaných Fondem rozvoje vysokých škol. Rozsáhla je i jeho expertní činnost pro praxi, podílel se na desítkách výzkumů financovaných orgány veřejné správy (MMR ČR, MV ČR, MPSV ČR, krajské, okresní a městské úřady).

K výzkumné práci se přidala i přednášková činnost. Z kurzů vedených doc. Touškem je třeba uvést hlavně geografii průmyslu, regionální geografii Česka, geografickou analýzu trhu práce a geografické aspekty správní struktury. Na fakultě byl v letech 1991–2001 předsedou oborové rady oboru Regionální geografie a regionální rozvoj, od roku 2001 je členem oborové rady oboru Geografie a předseda oborové komise oboru Regionální geografie a regionální rozvoj. I díky značně neotřelým způsobům výuky se stal oblíbeným a respektovaným pedagogem, studenti a doktorandi si vysoce cení zejména jeho lidského přístupu a ochoty obětovat jim i svůj volný čas. To se také odráží v mimořádném počtu vedených bakalářských, diplomových a disertačních prací. Dosud byl vedoucím více než stovky úspěšně obhájených závěrečných písemných prací, vedoucím 6 obhájených rigorózních prací a školitelem 11 studentů, kteří obhájili disertační práci (dalších 23 v současnosti vede).

Zájem o interdisciplinární přístup v řešení otázek rozvoje regionů ze strany veřejné správy byl impulsem pro založení Výzkumného centra regionálního rozvoje MU (dnes působí pod názvem Centrum pro regionální rozvoj). Toto pracoviště vzniklo z iniciativy Ekonomicko-správní fakulty, Fakulty sociálních studií a Přírodovědecké fakulty a působí na Masarykově univerzitě od poloviny roku 2000. Václav Toušek je od založení jeho ředitelem. Během devíti let byly v centru zpracovány desítky studií, především pro potřeby Jihomoravského kraje a statutárního města Brna (strategie a programy rozvoje, průzkumy zaměstnanosti, koncepce podpory cestovního ruchu aj.).

Dalším přelom v profesní kariéře Václava Touška nastal v roce 2004. Na Univerzitě Komenského v Bratislavě obhájil habilitační práci na téma Geo-

grafické aspekty transformace českého průmyslu po roce 1989 a byl jmenován docentem v oboru humánní geografie. V tomtéž roce přenáší většinu svých aktivit na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, kde působí dodnes. V období 2004–2007 byl vedoucím katedry geografie, v současnosti je členem vědecké rady Přírodovědecké fakulty a předsedou vědecko-pedagogické rady oboru Vědy o zemi. V pozici vedoucího katedry se mu podařilo pracoviště výrazně oživit. Vedle akreditace nových studijních oborů (bakalářského i magisterského stupně Regionální geografie) šlo zejména o zformování ambiciózního kolektivu, který se začal úspěšně zapojovat do základního i aplikovaného geografického výzkumu. Pod jeho vedením vzniklo v Olomouci několik hodnotných publikací jako např. Portréty krajů České republiky nebo Atlas Vysočiny.

Profesní aktivity Václava Touška jsou velmi pestré a nelze je na malém prostoru plně obsáhnout. Z pedagogické činnosti je třeba ještě zmínit jeho působení na Fakultě sociálně ekonomické Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Přírnostná byla také jeho činnost v pracovní skupině geografických oborů Akreditační komise MŠMT ČR (2004–2009), od roku 2007 působí v Grantové agentuře AV ČR jako člen oborové rady Vědy o Zemi a vesmíru, od roku 2008 je hlavním redaktorem časopisu *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica ad.*

Ve všech svých funkcích a vedoucích pozicích bylo a je pro docenta Václava Touška typických několik základních rysů: plné pracovní nasazení často i na úkor osobního a rodinného života; integrující přístup v lidské i odborné rovině, který vždy prospíval ne jednotlivcům, ale pracovišti jako celku; snaha o propagaci, popularizaci a uplatnění geografie ve všech její směrech, a to v takové orientaci a rozsahu, že to bylo tomuto vědnímu oboru vždy na prospěch.

Přejeme Václavu Touškovi, aby měl dost sil pokračovat ve všech vyjmenovaných aktivitách i v následujících letech a aby ve svých žácích našel mnoho zapálených a věci oddaných následovníků.

Marián Halás, Jiří Vystoupil, Miloš Fňukal

Jaromír Demek oceněný za celoživotní přínos k rozvoji katedry geografie na PřF UP v Olomouci

O české a moravské geografii jako o dvou zvláštních oborech se hovoří už nejméně od 20. let 20. století, ale s málokým je úsloví „moravská geografie“ natolik spojeno, jako s profesorem Jaromírem Demkem, bez něhož si zejména vývoj geomorfologického bádání během druhé půlky dvacátého století ve střední Evropě lze jen těžko představit.

Jaromír Demek se narodil 14. srpna 1930 v Sokolnicích v okrese Brno-venkov, prakticky na úpatí slavkovské Mohyly míru. Absolvoval učitelský ústav v Brně (1944–48), potom brněnskou pedagogickou (učitelství zeměpisu, biologie a chemie; 1948–51) a po složení rozdílových zkoušek i přírodovědeckou fakultu, kterou zakončil v roce 1952 doktorátem na základě disertační práce *Geomorfologické poměry povodí horní Bobravy*. Krátce učil na střední škole v Lednici, v letech 1952–55 prošel vědeckou aspiranturou na brněnské univer-

zitě, pak pracoval jako odborník na fyzickou geografii v různých projekčních ústavech především v tehdejší Gottwaldově (nyní Zlín). Zasluhou profesora Františka Vitáska, který Demka znal již od studií, nastoupil k 1. prosinci 1958 do Kabinetu pro geomorfologii ČSAV v Brně (již roku 1960 byl pověřen jeho vedením) a po reorganizaci (1963) se Demek stal ředitelem Geografického ústavu ČSAV, opět v Brně. V jeho čele stál celých patnáct let. Na podzim roku 1978 přestoupil na Přírodovědeckou fakultu tehdejší Univerzity J. E. Purkyně v Brně a po předčasné smrti Miloše Noska převzal vedení katedry geografie. Po devíti letech pak přešel na katedru geografie a didaktiky geografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde se roku 1988 stal vedoucím a dosavadní orientaci katedry směrem k didaktice zaměnil za fyzickou geografii, v níž Olomouc záhy dosáhla vynikající úrovně včetně práva habilitací.

Roku 1956 získal titul CSc., habilitoval se už roku 1966 (externě), roku 1973 obdržel titul DrSc. (na základě rozsáhlé monografie o kryoplanačních terasách). Profesorem byl jmenován ale až v roce 1992. V polovině 90. let odešel do penze, ale i nadále vědecky publikuje, v současné době pracuje také na brněnské pobožce Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i.

Seznam publikací, skript a článků Jaromíra Demka obsahuje více než 500 položek, zejména z oborů geomorfologie a teoretické geografie. Jeho práce byly vydány v řadě zemí, zejména v SSSR a SRN, ale např. také v Číně. Aktivně se účastnil činnosti mezinárodních organizací a kandidoval i na funkce v Mezinárodní geografické unii, jejichž sjezdů se pilně účastnil (v letech 1960–84 všech). Podnikl celou řadu cest po světě: mj. při sjezdu Mezinárodní asociace pro výzkum čtvrtohor (INQUA) v Denveru roku 1965 procestoval západní část USA, o rok později podnikl cestu po Východní Sibiři (povodí Leny, navštívil také pól mrazu – Ojmjakon), putoval po Indii, Kanadě a dlouhé řadě dalších zemí. Pracoval i v České geografické společnosti, jíž byl jeden čas místopředsedou, a stal se také členem celé řady zahraničních vědeckých společností.

Vědecky studoval Jaromír Demek zejména svahové pohyby a vliv mrazu na geomorfologické pochody (Výzkum vlivu pleistocénní kryoplanace na vývoj povrchových tvarů České vysočiny, 1961, spolu s T. Czudkem). Svě poznatky soustředil jak v desítkách prací s regionální tematikou, tak v syntézách, jako je Geomorfologie českých zemí (1965, s kolektivem) a Obecná geomorfologie (1988). Napsal také celou řadu vysokoškolských učebnic – Úvod do studia a dějiny geografie (1980) či fyzickogeografická část Geografie ČSSR (1985), pohříchu od té doby nenahrazenou novou syntézou naší fyzické geografie, což vypovídá i o vynikajících kvalitách Demkových textů. Napsal i řadu fyzicko-geografických kapitol pro učebnice pro základní a střední školy, včetně podílu na neobvyklé učebnici o místním regionu Haná a horní Pomoraví (1997).

Věnoval se i teoretické geografii a také krajinné ekologii (Nauka o krajině, 1990). Podílel se též na vypracování studií o vhodnosti umístění jaderných elektráren a dalších nukleárních zařízení i jiných otázkách aplikace geografii v praxi. V 60. letech se podílel na zpracování Československého vojenského atlasu a Atlasu ČSSR (v obou případech člen redakční rady), vedl autorský kolektiv Zeměpisného lexikonu ČR – Hory a nížiny (1. vydání 1987) a zúčastnil se také přípravy nové řady Vlastivědy moravské (1992).

V neposlední řadě je třeba také zmínit jeho pedagogickou práci, když se řada jeho studentů uplatňuje jak ve vědě, tak i v geografické praxi. I proto byl při příležitosti 50. výročí založení výuky geografie na olomoucké alma mater oceněn pamětní medailí za významný přínos k rozvoji katedry geografie.

Literatura:

- HORNÍK, S. (2000): Prof. RNDr. Jaromír Demek, DrSc., sedmdesátníkem. Geografia, 3, č. 4. Kdo je kdo v Československu. ČTK, Praha (1969).
MARTÍNEK, J., MARTÍNEK, M. (1998): Kdo byl kdo – Naši geografové a cestovatelé. Libri, Praha, 509 s.
TOMEŠ, J. a kol. (1999): Český biografický slovník XX. století. 1. svazek. Praha.

Jiří Martínek